

Олег Едуардович Валльє,
старший викладач кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплін та інформаційних технологій,
Одеський обласний інститут удосконалення вчителів,
пер. Нахімова, 8, м. Одеса, Україна;
Олександр Петрович Свєтної,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри математики та методики її навчання,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ

У статті розглядаються методологічні аспекти системи підвищення кваліфікації вчителів, аналізуються шляхи підвищення ефективності її функціонування. Здійснений аналіз дозволяє виокремити особливості підвищення кваліфікації вчителів на сучасному етапі розвитку освіти.

У статті вивчаються загальні підходи до диференційованого підвищення кваліфікації вчителів. Пропонується модель навчання, що складається з трьох компонентів: мотиваційного, операційно-пізнавального та контроль-оцінного. Авторами проаналізовано одну із сучасних форм підвищення кваліфікації вчителів – самоосвіту, яка може здійснюватися у відповідності до чинних програм з використанням технології дистанційної освіти.

Ключові слова: методологія педагогіки, розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів, диференціація та індивідуалізація підвищення кваліфікації вчителів, дистанційна освіта.

Сучасна національна система освіти знаходиться у критичному стані і тому потребує реформування, в тому числі такої її важливої складової як педагогічна освіта, підвищення кваліфікації вчителів. Розробка підходів, методів, технологій, які сприяють успішному підвищенню кваліфікації вчителів – важлива задача педагогіки вищої школи. Процес перепідготовки вчителя, не просто спеціаліста (інженера, економіста і т.ін.), вчителя, який є одним з основних суб'єктів педагогічної системи, необхідно вивчати як соціальне явище, аналізуючи його зв'язок з усіма сторонами суспільної свідомості. Сьогодні є потреба в удосконаленні методології перепідготовки вчителя, яка має своєю задачею дослідження діяльності вчителів у різних сферах. Дана методологія своєю метою повинна мати розробку своєрідного „паспорту” вчителя і більш того – побудувати теорію методів перепідготовки вчителів.

Існує кілька підходів до розв'язання суперечностей між вимогами суспільства - „треба”, та інтересами тих, хто навчається, - „хочу”. До першого підходу відносяться, здебільшого, такі освітні системи, в основі яких лежать централізовані форми управління, однакові стандарти освіти і т.ін. Другий підхід засновано на необхідності децентралізації управління освітою, наявністю більшого вибору змісту та методів освіти, диференціації навчального процесу. Третій, найбільш сучасний підхід базується на спробах, бажанні узагальнити, систематизувати позитивний зміст обох підходів. Мета, тобто розв'язання вказаної суперечності, може бути досягнута завдяки методології розкриття змісту мінімальної системи методів, способів, суспільних інтересів.

Аналіз досліджень з проблем підвищення кваліфікації вчителів показує, що їх теоретичною основою служать психолого-педагогічні закономірності навчального процесу. Так, у роботах В. П. Безпалько, Б. С. Гершунського, І. П. Жерносека, І. А. Зязюна,

В. Г. Кременя, С. В. Крисяка, В. В. Олійника та ін., вивчаються та розвиваються концептуальні положення теорії і методики післядипломної освіти. В. Г. Афанасьєв, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, С. О. Сисоєва, Н. Ф. Тализіна, І. С. Якиманська та ін. основну увагу зосереджують на психолого-педагогічних умовах розвитку особистості вчителя в умовах неперервної освіти.

В останній час у педагогічних дослідженнях широко застосовується компетентністний підхід. І. А. Акуленко, М. І. Жалдак, І. П. Жерносек, А. І. Кузьмінський, В. Г. Моторіна, С. О. Скворцова, Н. А. Тарасенкова та ін., розглядаючи теорію і практику послідовної реалізації компетентнісного підходу, виходять із сучасного розуміння професійної компетентності вчителя, виділяють основні види компетентностей вчителя – змістовні, технологічні, особистісні. Вітчизняними вченими вдосконалено та розроблено концепції неперервного підвищення кваліфікації вчителів, які передбачають систематичне оновлення професійної компетентності вчителя, зумовлене розвитком суспільства, науки, освіти та приведення професійної компетентності вчителя до відповідних світових стандартів.

Отже, метою статті є аналіз методології педагогічних досліджень освітніх систем, визначення шляхів підвищення ефективності функціонування системи післядипломної освіти вчителів.

Якщо поняття „навчальний процес” розуміти у самому повному та широкому смислі, саме як педагогічний процес „виховання”, то з технологічних позицій педагогіка являє собою один блок „виховання”, субблоками якого є „мотивація” та „вивчення”. Провідною ідеєю функціонування педагогічного процесу „виховання” сьогодні є гуманізація та демократизація, визнання розвитку особистості учня головним. Тільки в тому випадку, коли вчитель має інформацію, про те, що і чому потрібно вчити, він може і повинен розв'язати питання про вибір адек-

ватних методів навчання. Але на практиці педагогічний процес „виховання” у системі підвищення кваліфікації функціонує асинхронно, оскільки деякі вчителі не в повній мірі удосконалюють свою майстерність, не мають бажання оволодіти сучасними методами, прийомами навчання учнів. Таким чином, такі вчителі все ж таки є багато в чому послідовниками традиційного типу навчання - пояснювально - ілюстраційного. Між тим, залишаючись у рамках традиційних методів навчання учнів, тобто однакового навчання для усіх, неможливо розв'язати поставлених сьогодні задач. Успішне викладання шкільних предметів потребує не тільки безумовного володіння теорією і практикою цих предметів, але й змін деяких психологічних настанов учителя. Тільки індивідуальна творча майстерність та бажання оволодіти сучасними методами, прийомами навчання є засобом здійснення вчителем цілей освіти.

Отже, навчальний процес у системі підвищення кваліфікації повинен мати чітку психолого-педагогічну спрямованість, бути логічно завершеним як в цілому, так і в окремих його блоках, сприяти формуванню у вчителя таких професійних установок, а саме комплексу знань та вмінь, ставлення до предмета викладання та відносин зі своїми учнями, які дозволяють йому бути творчою людиною. Підвищення кваліфікації – це насамперед підвищення придатності вчителя до роботи, тобто вдосконалення тих якостей і характеристик, які забезпечують ідейну, професійно-педагогічну підготовки, обсяг і склад спеціальної теоретичної та методичної підготовки за фахом.

Кожен із вчителів є індивідуальністю, що чітко впливає з однозначності структурно-функціональних особливостей психіки, психологічних характеристик кожної людини. Тому і навчальний процес підвищення кваліфікації вчителів повинен бути диференційованим. Якщо в цьому контексті розглянути не навчальний процес в цілому, а лише його бажаний підсумок – отримання вчителем визначеного, заданого обсягу знань, умінь, то тоді одним з напрямків диференційованого підходу є вибір комплексу методів навчання для групи вчителів – селективне навчання або для кожного вчителя індивідуально. Останнє є граничним випадком диференціації [1]. Вибір методів та прийомів навчання може бути проведений і проводиться з урахуванням декількох критеріїв. Перший критерій враховує категорію вчителя. Тут основою диференціації є оцінка (категорія), що вносить у даний підхід помітні елементи суб'єктивності. Градація вчителів за даним критерієм є в значній мірі спрощеною. Більш чітким, коректним підходом до створення моделі диференційованого підвищення кваліфікації може бути такий, при якому, на тлі тих чи тих показників знань, будуть враховані характерні особливості процесу педагогічного мислення вчителя, інакше говорячи – його здібності оперувати новою інформацією, здібності до самостійного навчання. Актуальним у концепції диференційованого підходу до підвищення кваліфікації вчителів є питання діагностики рівня компетентності вчителя. Вихідною позицією загального підходу до диференційованого під-

вищення кваліфікації є по-перше, модель компетентності вчителя, а по-друге, модель навчання вчителя під час підвищення кваліфікації. Цілком природним є твердження, що процес навчання обумовлений та впливає з загального ходу процесу пізнання та його закономірностей. Оскільки основними елементами пізнавальної діяльності є сприймання, осмислення, закріплення та застосування, адекватною є модель навчання, що складається з трьох компонентів: мотиваційного, операційно-пізнавального та контрольного-оцінюючого. Згідно такої моделі для визначення справжнього рівня професіоналізму вчителя, проводиться вхідне тестування на вибірках респондентів, що з більшою або меншою адекватністю дозволить виявити у кожній виборці групи вчителів з однаковою або близьким характером професійних знань та педагогічного мислення. Напрямок подальшої роботи з такими групами або окремими вчителями, форми, методи, підходи повинні визначатись з детального аналізу всіх отриманих результатів проведених тестувань. Одним з підходів до формування реального диференційованого навчання є помітно більший демократизм навчального процесу підвищення кваліфікації, який виявляється у значно більшому обсязі самостійної роботи, оскільки саме самостійна робота є одним з основних чинників ефективного підходу, найбільш чітко пристосованому для здійснення диференційованих підходів до перепідготовки вчителя. Для вчителя дуже важливо вміння самостійно отримувати знання, без яких неможливо працювати по-новому. Тому актуальним є питання про вибір способів, прийомів, методів та технологій підвищення кваліфікації вчителя. Оскільки педагогічні технології дистанційного підвищення кваліфікації – це технології активного спілкування викладачів з слухачами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи слухача з структурованим навчальним матеріалом, то саме така форма дозволяє реалізувати сучасні підходи до навчання вчителів у системі підвищення їх кваліфікації. Дистанційне навчання вчителів у системі підвищення кваліфікації характеризується наявністю апаратного, програмного та методичного забезпечення. Методичне забезпечення визначається наявністю оберненого зв'язку, тобто використанням педагогічних технологій, які істотно впливають на процес навчання: індивідуалізація, різноманітність, диференціація, модульність тощо [2]. Якість дистанційного підвищення кваліфікації забезпечується наявністю постійних контактів інституту підвищення кваліфікації з вчителями, використанням активних методів навчання, навчанням у режимі 'on line', швидким оборотним зв'язком з урахуванням смаків вчителя. Вчитель може самостійно обрати напрям та зміст своєї роботи, обрати її об'єм, глибину та методи; наукові джерела; в інших випадках вчитель звертається до розробленої програми. Методичну основу такої технології складають засоби діагностики: оцінка і самооцінка рівня знань і вмінь вчителя, програма підвищення кваліфікації, завдання для моніторингу навчання, рекомендації відносно вибору тем творчих робіт та списку літератури. Таким чином, технологічна лінія дистанційного підвищен-

ня кваліфікації вчителів складається з трьох блоків: оціночно-контрольного, організаційно-корегуючого, оціночно-атестаційного. Два перших блоки є, по суті, субблоками технологічно єдиного блоку „між-курсва підготовка”, що пропонується для підвищення кваліфікації вчителів. Призначення третього блоку зводиться до знаходження реальної підсумкової професіограми як комплексу кількісних та якісних показників компетентності вчителя, що може служити основою, базисом для поточних планових атестацій вчителя. Однак технологія дистанційного підвищення кваліфікації не повинна у цілому зводитися лише до використання технологічної лінії, а має уявляти собою навчальну комп'ютерну програму. Цій умові задовольняє програма, яка являє собою систему модулів, що є комплексами спеціально розроблених навчально-тренувальних завдань [3]. Кожен такий модуль є навчальним тренажером з одним із аспектів педагогічної діяльності вчителя, системи „вчитель – учень”. Призначення модулів не тільки виявляти слабкі місця у професійній підготовці вчителя математики, тобто здійснювати оцінку-самооцінку, але і ліквідувати їх. Навчальна програма, що пропонується для підвищення кваліфікації

вчителів має служити одній цілі – вдосконалення педагогічної майстерності як комплексу властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності. Отже, для того, щоб процес підвищення кваліфікації вчителів трансформувався у дійсно творчий процес необхідна методологія, яка може обґрунтувати та пропонувати методи, способи навчання вчителів вивченню, пізнанню всіх аспектів своєї спеціальності. Успішне викладання предмета потребує не тільки цього та безумовного володіння предметом, але й змін психологічних установок вчителя, їм необхідно переглянути традиційні методи викладання, стереотипи мислення. Тобто, метою підвищення кваліфікації вчителів є створення умов для неперервного фахового зростання, теоретичного і практичного оновлення їх знань та умінь, змін деяких психологічних настанов учителя. Такі завдання можуть бути реалізовані за рахунок диференціації та індивідуалізації підвищення кваліфікації вчителя, застосування сучасних телекомунікаційних мереж. Подальші дослідження цієї проблеми конкретизуються у вдосконаленні розробок змістовних модулів для вчителів конкретної спеціальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валльє О. Е. Онтодидактика викладання математики./ О. Е. Валльє, О. П. Светной. – Одеса : ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2008. – 103 с.
2. Валльє О. Е. Компетентнісно - орієнтований підхід до методичної підготовки студентів та вчителів математики. /О. Е. Валльє, О. П. Светной // Каришинські читання. – Полтава. - 2013.- с.299-301.
3. Валльє О. Е. Дистанційне навчання як форма удосконалення професійної компетентності вчителів математики. / О. Е. Валльє, О. П. Светной // Актуальні питання природничо-математичної освіти: збірник наукових праць. – Суми, 2014. - Вип..4. – с. 95-101.

Олег Едуардович Валльє,

старший преподаватель кафедры методики преподавания естественно-математических дисциплин и информационных технологий, Одесский областной институт усовершенствования учителей, пер. Нахимова, 8, г. Одесса, Украина;

Александр Петрович Светной,

кандидат физико-математических наук,

доцент кафедры математики и методики её обучения,

Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина

АКТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К МЕТОДОЛОГИИ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ

Реформирование общего среднего образования предусматривает методологическую переориентацию процесса обучения с информационной формы на развитие личности обучаемых, индивидуально-дифференцированный подход к обучению и контроль учебных достижений. Сегодня перед учителями поставлены задачи, связанные с обновлением содержания образования, модернизации форм и методов обучения. Складывающаяся ситуация требует от всех учителей знаний современных технологий обучения и умений их использовать. Учитель не только не имеет права уменьшать массивы своих знаний, учений, но наоборот, обязан постоянно поднимать планку профессиональной компетентности. Поэтому важным условием модернизации системы образования есть усовершенствование системы последипломного образования учителей и повышения их квалификации. Повышение квалификации – это прежде всего повышение способности к работе учителя, т.е. усовершенствования таких качеств и характеристик, которые обеспечивают идейную, профессионально-педагогическую подготовку, объем и содержание специальной теоретической и методической подготовки по специальности. Конечной целью повышения квалификации должно стать принятие учителем профессиональных установок, формирование готовности к решению поставленных перед учителем сегодняшних задач, стремление учителя к самостоятельной творческой работе как условия обеспечения выполнения научно обоснованной программы подготовки одаренного ученика. Для успешного решения таких задач необходимо усовершенствование принципов, форм, методов научного анализа педагогической деятельности учителей вообще и их профессиональной компетентности. То есть практическое преобразова-

ние системы повышения квалификации учителей должно быть обоснованным. Вот почему целью статьи является определение путей повышения квалификации учителей. Считаем, что современное образование должно базироваться на фундаменте мотивации к процессу обучения, должна реально осуществляться инверсия основных понятий учебного процесса „обучение” – „изучение, исследование”. Такой подход имеет целью разработать пути, которые помогут обучаемому, в частности учителю, ориентироваться в различных сферах своей деятельности. Методология, основанная на фундаменте процессов изучения, познания должна опираться на теорию методов научной работы (изучать, познавать) и должна учитывать особенности мышления, способности воспринимать и анализировать информацию, прогнозировать, устанавливать причинные связи. Очевидно, что при таком подходе повышение квалификации это такой учебный процесс, который должен представлять собой комбинацию, систему двух блоков „мотивация”, „изучение”. Следовательно, учебный процесс в системе повышения квалификации должен иметь четкую психолого-педагогическую направленность, быть логически завершенным, как в целом так и в отдельных блоках, способствовать формированию у учителя таких профессиональных установок (комплекса знаний и умений, отношение к предмету преподавания и отношения с учениками), которые позволяют ему быть творческой личностью. Такие задачи можно реализовать за счет дифференциации и индивидуализации повышения квалификации учителя, применение современных телекоммуникационных сетей.

Ключевые слова: методология педагогики, развитие системы повышения квалификации учителей, дифференциация и индивидуализация повышения квалификации учителей, дистанционное образование.

Oleg Eduardovich Vallie,

senior lecturer of the Department of Methods of Teaching Natural and Mathematical Disciplines and Information Technologies, Odessa Regional Institute of Teachers Advanced Training, Pereulok Nakhimova, 8, Odessa, Ukraine

Aleksandr Petrivich Svetnoy,

Candidate of Physical-Mathematical Sciences, Associate Professor of Mathematics And Methods of Teaching, State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Staroportofrankovskaya Str., 26, Odessa, Ukraine

CURRENT APPROACHES TO THE METHODOLOGY OF TEACHER ADVANCED TRAINING

The reform of secondary education provides a methodological reorientation of the learning process with an information form on the development of personality of students, individually differentiation approach to learning and control of educational achievements. Today teachers are to fulfill tasks related to updating the content of education, modernization of forms and methods of training. The current situation requires from all teachers knowledge of modern learning technologies and skills to use them. The teacher has no right to reduce the amount of his / her knowledge or teachings; on the contrary, he / she is obliged to constantly raise the level of his / her professional competence. Therefore, an important condition for modernization of the system of education is the improvement of both teachers' postgraduate education and their skills. Advanced training is primarily aimed at mastering the teacher's ability to work, i.e. improvement of such qualities and characteristics that provide the ideological, vocational and educational training, scope and content of the special theoretical and methodological training in his / her speciality. The ultimate goal of training should be the adoption of professional directives by the teacher, the formation of teacher's readiness to solve today's assignments, the teacher's striving for independent creative work as the conditions ensuring the implementation of evidence-based training of a gifted student. It is expedient to improve the principles, forms, methods of scientific analysis of teachers' pedagogical activity in general as well as their professional competence in order to fulfill these tasks successfully. In other words, a practical transformation of the system of teachers' advanced training should be grounded. That is why the aim of the article is to identify ways of improving teachers' qualifications. We believe that modern education should be based on motivation fundamentals towards the learning process; the inversion of the basic concepts of the educational process "teaching" – "learning, studying" should be actually carried out. This approach aims to elaborate ways which will help the learner, particularly the teacher, to orient in different spheres of his / her activity. The methodology of cognition (based on the foundation of the learning process) must be based on the theory of methods of scientific work (study, learn) and should take into account the peculiarities of thinking, the abilities to perceive and analyze information, to predict, to establish the causal nexus. It is obvious that if this approach is kept to, advanced training is understood as the learning process representing a combination, a system of two blocks "motivation" and "study". Hence, the educational process in the system of advanced professional development must have a distinct psycho-pedagogical orientation, be logically completed, both overall and in individual units, to promote the development of teachers' professional assignments (a complex of knowledge and skills, relevant attitude to a discipline being taught and relationship with pupils) which allow him to be creative. These tasks can be implemented by means of differentiation and individualization of teachers' advanced professional development and the use of modern telecommunication networks.

Key words: methodology of Pedagogy, development of the system of teacher advanced training, differentiation and individualization of teacher advances training, distance education

Подано до редакції 04.02.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор В. В. Нестеренко